

УДК 336.1

С.В. Башкатова, ас.

Кіровоградський національний технічний університет

Фінансове забезпечення інноваційної діяльності суб'єктів господарювання за рахунок власних фінансових ресурсів

Розглянуті особливості фінансового забезпечення інноваційної діяльності суб'єктів господарювання у державі та регіонах за рахунок власних фінансових ресурсів. Визначені переваги, недоліки та шляхи оптимізації механізму фінансування інноваційних процесів прибутком підприємств та коштами амортизаційного фонду.

фінансування інноваційної діяльності, власні фінансові ресурси, самофінансування, прибуток, амортизація

Розвиток інноваційної діяльності на рівні окремого підприємства, регіону і держави у цілому має включати створення послідовної і добре обґрунтованої системи фінансування, адже тільки в такому разі можуть бути забезпечені необхідні умови для нагромадження і маневрування фінансовими коштами та можливість їхньої концентрації на ключових напрямках інноваційної політики.

Домінуючі сьогодні фінансова та економічна кризи, низький рівень розвитку інноваційної сфери, незадовільний стан грошово-кредитного ринку та не зовсім ефективне використання фінансових важелів впливу на економічні процеси свідчать про доцільність розробки шляхів удосконалення і підтримки таких інструментів фінансування інноваційних проектів як власні кошти.

Аналіз статистичних даних показує, що сьогодні, основним джерелом фінансування інноваційної діяльності в Україні є власні кошти підприємств, причому частка власних коштів є переважною (у 2005 році вона становила 87,7%, у 2006 – 84,6%, у 2007 – 73,7%) [1]. Тому проблема підвищення ефективності фінансування інвестиційно-інноваційних проектів за рахунок власних коштів підприємств, є актуальним предметом сучасних економічних досліджень.

На необхідності забезпечення у регіонах України динамічного інноваційного розвитку та створення для цього дієвого механізму фінансування інноваційних процесів наголошують у своїх наукових працях вітчизняні вчені Л.І. Федулова [2], М.А. Козоріз [3], П.П. Микитюк [4], О.О. Лапко [5], Г.В. Возняк, А.Я. Кузнецова [6] та ін. Принципи формування фінансових засобів на підприємствах, їх спрямування у інноваційні точки розвитку та фінансові інструменти стимулювання інноваційних процесів розглянуто у роботах зазначених авторів досить докладно. Проте, нерозв'язаною і вагомою проблемою інноваційного розвитку залишається питання удосконалення механізму фінансування інноваційних процесів власними засобами, зокрема, прибутком та коштами амортизаційних фондів.

Метою статті є дослідження перспектив, переваг та недоліків використання власних коштів для фінансування інноваційних процесів, визначення ваги цього інструменту серед інших джерел забезпечення інноваційної діяльності (на прикладі Кіровоградської області) та пошук шляхів вирішення наявних проблем.

Самофінансування за рахунок власних і прирівняних до них коштів може здійснюватися за рахунок:

- прибутку фірми;
- коштів амортизаційних фондів;
- використання резервного фонду для покриття тимчасових поточних збитків підприємства на період до виходу підприємства на проектні показники обсягів випуску та продажу, що перевищують обсяги беззбиткового випуску та продажу [7].

До переваг фінансового забезпечення інноваційної діяльності власними коштами можна віднести:

- підвищення фінансової стійкості за рахунок додатково сформованого з прибутку власного капіталу;
- формування і використання власних коштів, що відбувається стабільно упродовж року;
- спрощений механізм прийняття управлінських рішень;
- висока норма прибутку інвестованого капіталу, що не потребує сплати позикового процента в будь-яких його формах;
- істотне зниження ризику неплатоспроможності та банкрутства при їхньому використанні [6].

Разом з тим недоліками інвестування власних коштів у інновації є нестабільність податкового законодавства при обмежених обсягах власних коштів у підприємств та складна процедура реєстрації інноваційних проектів.

За рахунок власних коштів у Кіровоградській області в 2007 році здійснювали інновації 30 підприємств (81% від загальної кількості інноваційних), а їх частка у загальному обсязі фінансування інноваційних витрат становила 52,8% у (у 2006 – 49,87%, у 2005 – 79,38%) [8].

Однак при цьому слід зауважити, що у 2007 році у структурі джерел фінансування інноваційної діяльності суб'єктів господарювання Кіровоградщини з'явилися кошти державного та місцевого бюджетів, вітчизняних інвесторів, що безпосередньо вплинуло на зниження частки власних коштів у загальному обсязі фінансування інновацій в регіоні (Таблиця 1).

Таблиця 1 - Фінансування інноваційної діяльності підприємствами Кіровоградської області за окремими джерелами у 2005-2007 роках

(у фактичних цінах: тис. грн.)

Джерела фінансування	Роки					
	2005		2006		2007	
	тис. грн.	у відсотках до загального обсягу	тис. грн.	у відсотках до загального обсягу	тис. грн.	у відсотках до загального обсягу
Всього	36542,8	100	52623,2	100	107286,	100
у тому числі за рахунок: власних коштів	28866,4	79,0	25791,2	49,0	56849,1	53,0
держбюджету	-	-	-	-	1710,7	1,6
місцевих бюджетів	-	-	-	-	2462,1	2,3
вітчизняних інвесторів	4297,0	11,8	-	-	464,6	0,5
іноземних інвесторів	3158,9	8,6	23216,0	44,1	27616,0	25,7
кредитів	220,5	0,6	3616,0	6,9	18184,0	16,9

На рисунку 1 наглядно видно, що при зростанні абсолютної суми фінансування інновацій у 2007 році порівняно із попереднім у 2,2 рази питома вага власних коштів зросла лише на 8%. А у 2006 році порівняно з 2005 спостерігалася значне зниження частки власних джерел (в 1,6 рази) при зниженні рівня фінансування інноваційної діяльності власними коштами лише на 11%. Така ситуація була спричинена значними вливаннями іноземних інвесторів у фінансове забезпечення інноваційних процесів області, частка яких склала 44,1%.

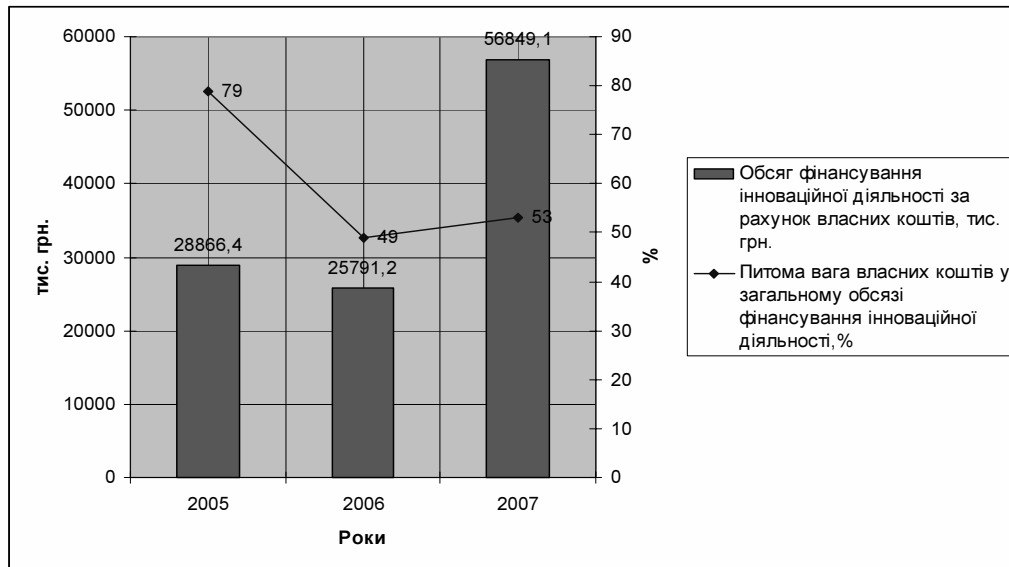

Рисунок 1 - Обсяг власних коштів підприємств Кіровоградської області, спрямованих на фінансування інноваційної діяльності та їх питома вага у загальній кількості витрат на інновації за 2005-2007 роки

У 2007 році найбільшу суму власних коштів на фінансування інноваційної діяльності в Кіровоградській області спрямували підприємства: ВАТ «Гідросила» - 29,14% від загального обсягу фінансування власними коштами, ВАТ «Червона зірка» - 28,29%, ЗАТ «Радій» - 19,89% та ПП «Спецзовнішкомплект» - 7,7%, у 2006 році – підприємства: ВАТ «Червона Зірка» де показник концентрації інноваційної діяльності за рахунок власних коштів становив 37,58%, ЗАТ «Радій» - 23,57%, ВАТ «Гідросила» - 19,2%, ВАТ «М'ясокомбінат Ятрань» - 8,87%, а у 2005 році підприємства: ЗАТ «Радій» - 32,24%, ВАТ «Червона Зірка» - 20,71%, ТОВ «Побужський феронікелевий комбінат» - 13,37%, ВАТ «Гідросила» - 12,98%, ЗАТ «Елгран» - 6,09%, ВАТ «М'ясокомбінат Ятрань» - 5,89%.

Власні кошти підприємств Кіровоградської області, що спрямовувались на фінансування інноваційної діяльності, у 2007 році були освоєні у таких сферах, як машинобудування (79,6%), виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (11,1%), виробництво неметалевої мінеральної продукції (7,8%), а також виробництво та розподілення електроенергії, газу та води, металургійне виробництво, оброблення деревини на виробництво виробів з деревини та інші галузі промисловості.

Таким чином, для Кіровоградської області характерною є нестабільність обсягу та структури джерел фінансування інноваційної діяльності. Оскільки із джерел фінансування інноваційної діяльності у регіоні власні кошти підприємств у загальному обсязі фінансового забезпечення останньої становлять 50-85%, то подальшого опрацювання та удосконалення потребують механізм формування власних коштів підприємств та спрямування їх у перспективні, високотехнологічні сфери діяльності.

У складі внутрішніх джерел формування власних фінансових ресурсів основне місце належить прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства, і формує переважну частину його власних фінансових ресурсів, забезпечує приріст власного капіталу, а, відповідно, і зростання ринкової вартості підприємства. Певну роль у складі внутрішніх джерел виконують також амортизаційні відрахування, особливо на підприємствах із високою вартістю власних основних засобів і нематеріальних активів, проте суму власного капіталу підприємства вони не збільшують, а лише є засобом його реінвестування. Інші внутрішні джерела не відіграють помітної ролі у формуванні власних фінансових ресурсів підприємства.

Ефективно функціонуюче підприємство орієнтується на покриття потреби у капіталі на операційну діяльність за рахунок прибутку. Прибуток є одним із підсумкових, узагальнюючих показників виробничо-фінансової діяльності і виражає кінцевий результат виробництва і реалізації продукції, її якості, підвищення використання трудових, матеріальних і фінансових ресурсів. Прибуток створює фінансову основу для розвитку виробничої і підприємницької діяльності.

Прибуток, що залишається у розпорядженні підприємства, використовується ним самостійно і спрямовується здебільшого на його подальший розвиток. Ніякі органи, в тому числі і держава, не мають права втручатись у процес використання чистого прибутку підприємства. Ринкові умови господарювання, розвиток конкуренції, необхідність розширення виробництва визначають пріоритетні напрямки використання прибутку. У відповідності з цим, по мірі надходження, чистий прибуток підприємства спрямовується на фінансування науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, а також робіт по створенню, освоєнню і впровадженню нової техніки, на вдосконалення технології і організації виробництва, на модернізацію обладнання, покращення якості продукції та послуг.

Можливість фінансування інноваційних проектів за рахунок власних фінансових коштів (частково чи повністю) допомагає оперативно приймати інвестиційні рішення, зменшує вартість проекту на величину відсотку по кредитах, забезпечує високу мобільність обертання грошових коштів, дозволяє успішно долати залежність від бюрократичних державних інстанцій, які часто регламентують суспільний інноваційний процес інструкціями, неадекватними його змісту і тенденціям розвитку. Отже, підприємець отримає більшу суму прибутку, яку може знову вкласти в проект і таким чином нарощувати свою грошову масу, прискорювати її оберти, скорочувати цикли обертів, підвищувати їх ефективність. Внаслідок цього кінцева мета діяльності підприємства, а саме – отримання прибутку, перетворюється на початковий пункт нового фінансового потоку. Якісні і кількісні характеристики цього грошового потоку визначають обсяг створеної товарної маси, а саме - нової техніки, технологій, покращених комунально-побутових умов, високоякісних спеціалізованих послуг і т. п.

Таким чином, на інноваційних підприємствах, що фінансуються за рахунок прибутку, внаслідок зростання швидкості і скорочення строків обертання грошової маси відносна величина коштів стрімко зростає і значно перевищує їх абсолютну суму, тобто грошову масу, яка насправді існує і знаходиться в обороті. Це означає, що і в якісному, і в кількісному вимірі найефективнішими є власні джерела фінансування НТП.

Розподіл прибутку, що залишається у розпорядженні інноваційного підприємства, регламентується внутрішніми документами підприємства, деякі його аспекти можуть бути зафіксовані в статуті. У відповідності зі статутом чи рішенням керуючого органу підприємства створюють фонди нагромадження, споживання, соціальних потреб та ін. Якщо ж фонди не створюються, то в цілях забезпечення планових витрат коштів складаються кошториси витрат на розвиток виробництва,

соціальні потреби трудового колективу, матеріальне заохочення робітників і благодійні цілі.

Безперервний процес виробництва потребує постійного відтворення фізично спрацьованих і технічно застарілих основних фондів. Необхідною умовою відновлення засобів праці в натуральному вигляді є поступове відшкодування їхньої вартості, яке здійснюється через амортизаційні відрахування (амортизацію). Головною метою амортизаційної політики будь-якого підприємства є ефективне поновлення його виробничого процесу.

Активізація інноваційної діяльності потребує розв'язання комплексу проблем амортизаційної політики в державі. Відомо, що амортизація є не просто джерелом фінансування переважної частини капіталовкладень, а і своєрідним механізмом, що забезпечує, з одного боку, системне, а з іншого – ефективне оновлення основного капіталу. Коли цей механізм не спрацьовує, тоді будь-які інвестиції відіграють лише роль разових фінансових ін'єкцій і не приносять бажаного підвищення технічного рівня виробництва.

Запроваджений сьогодні в Україні порядок нарахування та використання амортизаційних коштів підприємств не створює ефективного підґрунтя для оновлення основних фондів та становлення інноваційної економіки, що спричинено рядом факторів:

- відсутні ознаки правової стабільності;
- не стимулюється використання амортизаційних коштів виключно на інноваційно-інвестиційну діяльність;
- діючі схеми нарахування амортизації не забезпечують накопичення достатньої суми відрахувань для здійснення масштабних інвестицій;
- порядок нарахування амортизації не враховує фінансові можливості та потреби підприємств та не забезпечує оновлення основних фондів на достатньому рівні;
- нарахування амортизації за нині діючою примусово-прискороною схемою ускладнює оцінку ефективності економічної діяльності, що гальмує залучення інвесторів до спільної інвестиційної діяльності [9].

Проте, амортизаційна політика може бути знаряддям формування та підтримання попиту на основні засоби. Інструментами регулювання попиту є норми амортизації. Високі норми амортизації на ті чи інші види основних засобів свідчать про те, що витрати, які спрямовуються на придбання основних засобів із найвищими нормами амортизації, відшкодовуються підприємству швидше, ніж витрати на придбання основних засобів з меншими нормами амортизації. Внаслідок дії даного інструменту відбуваються зміни у структурі попиту на основні засоби, що, у свою чергу, призводить до збільшення виробництва та імпорту основних фондів, на які підвищено норми амортизації, та скорочення виробництва основних фондів, норми амортизації на які знижено. Розуміння цих положень є вкрай важливим для аналізу дієвості реалізованих заходів з удосконалення амортизаційної політики.

Тому для подолання наявних негативних тенденцій у амортизаційній політиці доцільно переглянути підходи до формування груп основних фондів та встановлення для них норм амортизації. Враховуючи досвід розвинених країн, пріоритет у нарахуванні амортизації для цілей оподаткування має бути віддано сучасним, інноваційним засобам виробництва, таким, наприклад, як повністю автоматизовані лінії виробництва, енергозберігаюче устаткування, системи очищення та захисту навколишнього середовища тощо.

Отже, на сьогодні фінансування інноваційної діяльності за рахунок власних коштів підприємств ще не забезпечує одержання відповідних наукових і економічних

результатів. Однією з головних причин цього є рівень інфляції, що обумовлює знецінення амортизаційних фондів та оборотних коштів підприємств. Крім того, до приховування прибутків та переведення капіталу в тіньовий сектор призводить неефективна податкова політика. Така ситуація вимагає докладного аналізу ефективності фінансування інновацій та пріоритетних напрямів економіки власними коштами.

Фінансова політика в інноваційній сфері має бути спрямована на розробку методів і важелів заохочення підприємницької ініціативи до впровадження інновацій. Розглянутий механізм фінансування інноваційних процесів в економіці власними коштами підприємств доводить свою ефективність і широкі перспективи розвитку. Але, подальшого опрацювання та удосконалення потребують і інші схеми фінансового забезпечення інноваційних підприємств – такі як банківське кредитування, бюджетне фінансування та ін.

Список літератури

1. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. – К.: Держкомстат, 2008.
2. Федулова Л.І., Александрова В.П., Бажал Ю.М., Данько М.С., Кузнєцова І.С. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика – К.: Основа, 2005. – 550 с.
3. Управління інноваційними процесами в регіонах: Монографія / Інститут регіональних досліджень НАН України; Львівський банківський інститут НБУ; За наук. ред. д-ра екон. наук, проф. М.А. Козоріз, д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. – Львів: ЛБІ НБУ, 2006. – 263 с.
4. Микитюк П.П. Аналіз впливу інвестицій та інновацій на ефективність господарської діяльності підприємства: Монографія. – Тернопіль: Економічна думка, Тернопільський національний економічний університет, 2007. – 296 с.
5. Лапко О.О. Інноваційна діяльність як фактор підвищення ефективності вітчизняної економіки // Фінанси України. – 1998. - №6. – С. 31-36.
6. Г.В. Возняк, А.Я. Кузнєцова Методичні особливості оцінки фінансування інноваційних проектів прибутком від основної діяльності // Регіональна економіка. – 2005. - №4 (46). – С. 81-91.
7. Принципи формування і механізми реалізації фінансової політики приватизованих підприємств: Монографія / Інститут регіональних досліджень НАН України; За наук. ред. д-ра екон. наук, проф. М. А, Козоріз. – Львів: ЛБІ НБУ, 2004. – 357 с.
8. Наукова та інноваційна діяльність в області. – Кіровоград: Головне управління статистики у Кіровоградській області, 2008.
9. Регіональне управління: інноваційний підхід: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Бутко М.П., Зеленська О.О., Зеленський С.М., та ін.; За заг. ред. д.е.н., проф. Бутка М.П. – К.: Знання України, 2006. – 560 с.

Рассмотрены особенности финансового обеспечения инновационной деятельности субъектов хозяйствования в государстве и регионах за счет собственных финансовых ресурсов. Определены преимущества, недостатки и пути оптимизации механизма финансирования инновационных процессов прибылью предприятий и средствами амортизационного фонда.

The features of the financial providing of innovative activity of subjects of menage are considered in the state and regions due to own financial resources. Certainly advantages, failings and ways of optimization of mechanism of financing of innovative processes by the income of enterprises and money of sinking fund.

Одержано 16.03.09